

Організація роботи соціального педагога по соціальному захисту дітей пільгових та облікових категорій.

І. Здійснення соціального захисту дітей пільгових категорій в КЛ №119 КМР.

Діяльність соціального педагога з дітьми включає три основні складові:

- освітню
- психологічну
- посередницьку

Для повної і продуктивної роботи з соціального захисту дітей пільгових категорій налагоджена робота соціального педагога з класним керівником на всіх ланках навчального процесу. Саме педагогічна компетентність і небайдужість класного керівника дає змогу соціальному педагогу вдало і правильно реагувати на ті правові та соціальні проблеми, які виникають у дитини будь-якої категорії. Підсилюючи роль класного керівника в учнівському колективі, соціальний педагог планує свою роботу з класними керівниками закладу через надання індивідуальних консультацій по роботі з дітьми пільгових категорій, проведення семінарів та круглих столів з педагогами, на яких розглядається нормативно-правова база по роботі з дітьми, обговорюються конкретні ситуації при роботі з сім'ями пільгових категорій.

Соціальний педагог у своїй діяльності керується:

- ✓ Конвенція ООН про права дитини
- ✓ Конституцією України
- ✓ Сімейний Кодекс України
- ✓ Закон України «Про охорону дитинства»
- ✓ Закон України «Про освіту»
- ✓ Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»
- ✓ Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»
- ✓ Постанова КМУ від 05.04.1994 №226 «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»
- ✓ Постанова КМУ від 01.07.2020 №585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»
- ✓ Наказ МОН від 19.06.1996 №216 «Про затвердження інструкцій про виготовлення та користування Єдиним квитком для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків»
- ✓ Лист Міністерства освіти і науки України від 28.10.2014 №1/9-557 «Методичні рекомендації щодо взаємодії педагогічних працівників у навчальних закладах та взаємодії з іншими органами і службами щодо захисту прав дітей»
- ✓ Наказ департаменту освіти і науки виконкому Криворізької міської ради № 22 від 27.01.2021 «Про затвердження Порядку організації роботи в закладах освіти з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах».
- ✓ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про протидію торгівлі людьми», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ) та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»,
- ✓ Декларацією про запобігання та зупинення сексуальної експлуатації дітей та підлітків та іншими законами України
- ✓ Інші нормативні документи:
- ✓ Постанова КМУ «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»;
- ✓ Постанова КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;

- ✓ Розпорядження КМУ від 25.04.2023 № 372-р «Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»

Соціальний захист, як першочергове завдання в роботі соціального педагога, передбачає здійснення контролю за умовами життя та виховання дітей - сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також захисту прав та інтересів дітей, які потребують допомоги держави. Тому соціальний педагог виконує низку соціально-педагогічних завдань.

Так, кожний класний керівник 5-11-х класів на початку вересня та у січні формує базу даних учнів класу – «соціальний паспорт класу» у якому зазначає категорії дітей, які потребують максимальної уваги, зокрема:

- діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;
- діти з прийомних сімей та ДБСТ
- діти з інвалідністю;
- діти з багатодітних сімей;
- діти з малозабезпечених сімей;
- діти, які виховуються батьками з інвалідністю;
- діти, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС;
- діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів;
- діти з сімей загиблих шахтарів;
- діти з сімей загиблих при виконанні службових обов'язків;
- діти з ООП;
- діти з сімей ВПО;
- діти із сімей СЖО/ВШО;
- діти військовослужбовців.

За даними соціальних паспортів класів соціальним педагогом складається соціальний паспорт закладу у I та у II семестрах. На початок навчального року складається банк даних дітей пільгових категорій. Тобто, формуються окремі списки за визначеними формами дітей та сімей, які підлягають соціальному захисту.

У налагодженій співпраці класні керівники разом з соціальним педагогом відвідують цих дітей вдома, обстежують їх побутові та житлові умови, цікавляться їхніми проблемами. За наслідками обстеження складаються відповідні акти обстеження матеріально-побутових умов проживання.

Першочерговим в роботі соціального педагога є соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Робота з зазначеною категорією передбачає тісну співпрацю з опікуном та самою дитиною в двох аспектах: захист соціальних, майнових та житлових прав, формування повноцінної особистості дитини, соціалізованої до сталого дорослого життя.

Діти під опікою залучаються до різноманітних позакласних заходів. При роботі з опікунами, соціальний педагог відстежує стан утримання, проживання та виховання дитини, відслідковує отримання державних виплат та соціальних допомог на дитину, а саме: своєчасне оформлення пенсії по втраті годувальника, оформлення державної соціальної допомоги, отримання аліментів від батьків, позбавлених батьківських прав. Здійснює моніторинг по закріпленому житлу, в частині сплати комунальних послуг та у якому технічному стані перебуває дане житло, доцільність його використання. Невід'ємним у роботі щодо захисту житлових прав дітей під опікою також є вступ опікунів від імені дитини в спадщину, яка залишилась від батьків. За дітьми даної категорії у закладі закріплені педагоги-наставники (як правило, класні керівники), які допомагають їм в соціальному становленні. Соціальний педагог надає консультації щодо позашкільної зайнятості дітей даної категорії.

У роботі з дітьми з інвалідністю соціальний педагог працює в тісній співпраці з класними керівниками та батьками дитини. Це і організація безкоштовного харчування в навчальному закладі, отримання державної соціальної допомоги на дитину, консультації щодо медичного обстеження та оздоровлення дитини, організація навчання за індивідуальною (або інклюзивною) формою, якщо за станом здоров'я дитини це обхідно. Координує організаційну

роботу щодо залучення дітей з інвалідністю до концертних програм, заходів як у закладі освіти, так і за його межами.

Соціальний педагог разом з класним керівником у роботі з цією категорією дітей не обходить світ інтересів дитини з інвалідністю, цікавиться її світоглядом, захопленнями, бажаннями проявити себе, а також допомагає дитині розвивати її талант та обдарованість. При необхідності надає батькам консультації.

Соціальний захист дітей з багатодітних сімей спрямовує роботу соціального педагога разом з класним керівником на моніторинг багатодітних родин у навчальному закладі. При появі нової багатодітної родини, відповідно до змін у законодавстві про соціальний захист багатодітних родин, соціальним педагогом проводяться індивідуальні консультації для батьків з багатодітних родин та збори з соціально-правових питань та щодо оформлення необхідних документів, які підтверджують статус сім'ї, онлайн-опитування та анкетування. Надаються індивідуальні консультації дітям з багатодітних родин.

Робота з соціального захисту дітей з малозабезпечених сімей передбачає співпрацю соціального педагога з батьками сімей, які мають статус «малозабезпеченої». А саме:

- пільгове оформлення документів (Карти Криворіжця та ін.),
- пільгове оздоровлення;
- надання консультацій батькам, за їх зверненнями, при вирішенні соціальних питань, які можуть виникати: звернення до районного управління праці та соціального захисту населення за оформлення необхідних документів, звернення до районного центру зайнятості щодо вирішення пошуку роботи, а також з клопотаннями до районного виконкому щодо надання матеріальної допомоги.

Особливої гостроти набула проблема соціального захисту та супроводу дітей з родин ВПО.

Соціальний педагог закладу допомагає адаптуватися внутрішньо переміщеним дітям до нового закладу, допомагає дітям інтегруватися в новий колектив. Разом з класними керівниками включає їх в освітній процес, зменшує рівень стресу, мотивує до навчання. Організовує надання безкоштовного харчування, забезпеченням підручників, гаджетів згідно договору використання.

Основними напрямками роботи соціального педагога у роботі з дітьми з ООП є забезпечення соціально-педагогічного супроводу, сприяння взаємодії навчального закладу, сім'ї, служб у справах дітей, соціального захисту, охорони здоров'я, центру соціальних служб для молоді, неурядових та громадських організацій з метою адаптації таких дітей до вимог соціального середовища і створення сприятливих умов для їх розвитку. Соціальний педагог надає рекомендації або поради батькам, вчителям з питань соціального розвитку, надає необхідну консультативну соціально-педагогічну допомогу дітям.

Соціально-педагогічний супровід дітей військовослужбовців носить комплексний характер та поширюється не лише на самого учня, а й на сім'ю дитини, клас в якому вона навчається, та педагогів, які працюють з даним класом чи дитиною.

Для здійснення ефективної професійної діяльності щодо надання допомоги дітям, батьки яких є учасниками бойових дій, які загинули, зникли безвісті або перебувають у полоні, соціальний педагог закладу налагоджує взаємодію з різноманітними державними установами і закладами, що забезпечують соціальний захист населення, а також зі всіма учасниками навчально-виховного процесу.

Важливим аспектом у роботі соціального педагога з дітьми військовослужбовців, які знаходяться у кризовій ситуації (через тривалу відсутність батька (матері), його(її) втрату, перебування рідних у полоні) є аналіз усіх поведінкових реакцій дитини. Це допомагає краще зрозуміти ситуацію, створити умови для ефективної взаємодії і підібрати найбільш сприятливі форми роботи з конкретним учнем.

II. Виявлення та соціальний супровід сімей, які потрапили в складні життєві обставини (СЖО).

З метою своєчасного виявлення, влаштування та надання необхідно соціальної допомоги чи підтримки сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах соціальний педагог керується наступною нормативно-правовою база:

- Закон України «Про охорону дитинства»;
- Постанова КМУ від 03.10.2018 № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю»;
- Постанова КМУ від 01.06.2020 № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»;
- Наказ департаменту освіти і науки виконкому Криворізької міської ради № 22 від 27.01.2021 «Про затвердження Порядку організації роботи в закладах освіти з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах».

Пріоритетним завданням та мотивом до дій, які покладаються на заклади освіти у вищезгаданих документах є первинна і основна роль навчального закладу щодо своєчасного виявлення дітей та їх сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах чи умовах. Саме невідкладне і правильне реагування класного керівника з соціальним педагогом дає можливість конкретно з'ясувати суть причин складних життєвих обставин в яких опинилася дитина та її сім'я. І ні в якому разі не замовчування виявлених соціальних проблем дитини, сім'ї та акумулювання цих проблем в гімназії, а своєчасне повідомлення до установ та органів районної влади щодо вирішення питань виходу сім'ї з складних життєвих обставин.

У Наказі Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді «Про затвердження порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах» чітко визначено, хто є об'єктами соціальної роботи. Сім'ї з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самостійно;

- у зв'язку з інвалідністю батьків або дітей;
- з вимушеною міграцією;
- з наркотичною або алкогольною залежністю одного з членів сім'ї;
- з перебування одного з членів у місцях позбавлення волі;
- з ВІЛ-інфекцією;
- з насильством у сім'ї;
- з безпритульністю;
- з сирітством;
- з зневажливим ставленням і негативними стосунками в сім'ї;
- безробіття одного з членів сім'ї (якщо він зареєстрованим в державній службі зайнятості як такий, що потребує працевлаштування);
- сім'ї, у яких існує ризик передачі дитини до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;
- неповнолітні одинокі матері (батьки), яким потрібна підтримка;
- сім'ї, члени яких перебували чи перебувають на державному утриманні.

Порядок виявлення СЖО навчальним закладом (ліцеєм) та подальшої міжсекторної взаємодії з установами та органами районної влади щодо вирішення соціальних питань та виходу сім'ї з складних життєвих обставин визначає те, що саме головна відповідальність за виявлення дітей та сімей, які перебувають в складних життєвих обставинах покладається на роботу гімназії, зокрема: на чітку та злагоджену роботу класного керівника і соціального педагога.

В процесі практичної роботи з СЖО, відповідно до законодавчої бази, соціальний педагог повинен грамотно володіти визначеною термінологією:

- **менеджмент у соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю** - управління системою соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, спрямоване на реалізацію її завдань та пошук оптимальних шляхів їх вирішення;

- **оцінка потреб** – процес збору, узагальнення та аналізу соціальними працівниками інформації щодо стану та життєвих обставин об'єкта соціальних послуг з метою визначення видів та обсягів послуг, їх впливу на процес подолання складних життєвих обставин;
- **соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю** – діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, а також фахівців з соціальної роботи та волонтерів, яка спрямована на соціальну підтримку сімей, дітей та молоді, забезпечення їхніх прав і свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб;
- **соціальне інспектування** – система заходів, спрямованих на виявлення, здійснення аналізу, нагляду за умовами життєдіяльності сімей, дітей та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах, моральним, фізичним і психічним станом дітей та молоді, оцінку їх потреб, контроль за дотриманням державних стандартів і нормативів у сфері соціальної роботи;
- **соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді** – система соціальних заходів, спрямованих на сприяння, підтримку і надання послуг сім'ям, дітям та молоді з метою подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримку соціального статусу та повноцінної життєдіяльності;
- **соціальна профілактика** – вид соціальної роботи, спрямованої на запобігання складним життєвим обставинам сімей, дітей та молоді, аморальній, протиправній поведінці в сім'ях, серед дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді і запобігання такому впливу та поширенню соціально небезпечних хвороб серед дітей та молоді;
- **соціальна реабілітація** – вид соціальної роботи, спрямованої на відновлення основних соціальних функцій, психологічного, фізичного, морального здоров'я, соціального статусу сімей, дітей та молоді;
- **соціальний супровід** – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

Зміст та напрямки соціально-педагогічної роботи соціального педагога у загальноосвітньому закладі освіти:

- вивчення соціально-психологічних особливостей дітей та соціально-педагогічного впливу мікросередовища навчального закладу на вихованців шляхом спостереження, бесід, опитування експертів, інтерв'ювання, анкетування, тестування, аналізу документів тощо;
- захист прав та інтересів дітей, що здійснюється через дотримання положень міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів в умовах закладу освіти та сім'ї; захист прав дітей, що є представниками національних меншин; виявленні дітей, які незаконно зайняті на роботі в навчальний час, і вирішення питання їх освіти; сприяння дітям та батькам в отриманні гарантованих їм пільг;
- інтеграція дітей, які мають функціональні обмеження чи проблеми зі здоров'ям у середовище загальноосвітнього закладу освіти;
- виявлення дезадаптованих дітей, встановлення причин дезадаптації та надання їм необхідної допомоги;
- проведення просвітницько-профілактичної роботи з учнями та батьками;
- корекція стосунків, способів соціальної дії, посередництво в творчому розвитку особи та групи, які сприятимуть оволодінню підлітками новим досвідом, допомозі в розблокуванні позитивних емоцій, створенні ситуації успіху, зміні уявлень здобувачів освіти про своє "Я", підтримці ініціатив окремого учня чи групи, створенні умов для самореалізації;

- стимулювання соціально значимої діяльності учнів, як-от: залучення до діяльності дитячих та молодіжних організацій; волонтерської роботи в різних соціальних службах; залучення до занять у гуртках, секціях тощо;
- стимулювання та підтримка соціальних ініціатив учнів;
- вивчення особливостей життєдіяльності дітей в умовах сім'ї шляхом соціального інспектування та забезпечення за необхідності соціального патронажу та соціального супроводу сім'ї;
- організація внутрішньо гімназійного моніторингу з метою своєчасного виявлення та вирішення соціально-педагогічних проблем дітей, батьків, педагогічного колективу;
- налагодження взаємодії з представниками педагогічного колективу закладу освіти, інших інститутів соціального виховання мікрорайону гімназії, територіальної громади;
- соціально-педагогічне дослідження мікрорайону гімназії, що дає можливість мати інформацію: про інші соціальні інститути, які надають послуги дітям та молоді; неурядові організації соціального спрямування, організації потенційних спонсорів; місця стихійного групування підлітків; проблемні зони в мікрорайоні, громаді тощо.